

Criteriul economic – instrument de definire a orașului.

Studiu de caz: Bârladul la 1815

Simion Câlția

Keywords: *urban history; history of Moldavia; towns in Moldavia; economic history*

Acest articol urmărește două obiective. Primul este legat de problema definirii orașelor din Țara Românească și Moldova. Una dintre cele mai utilizate definiții ale orașului împarte localitățile în urbane și rurale după tipul de activitate economică preponderentă: sunt considerate **sate** așezările în care predomină sectorul primar (agricultură și extragerea materiilor prime), iar **orașe** cele în care majoritatea activității economice se desfășoară în sectoarele secundar și terțiar (sau, utilizând denumirile de epocă, meșteșuguri și comerț).

Pentru studiul de față ne-am limitat la o singură localitate, Bârladul, și la perioada de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Ne propunem să studiem raportul dintre sectorul primar, pe de o parte, și cele secundar și terțiar pe de alta, pentru a vedea dacă, din punctul de vedere al criteriului economic, Bârladul era sat sau oraș. Localitatea și perioada nu au fost alese întâmplător; datorită unui document excepțional¹, putem clarifica problema care ne preocupă într-o măsură mai mare decât ar fi posibil în cazul altor localități.

Al doilea obiectiv al acestui articol este de ordin metodologic. Ne propunem să vedem ce relevanță are utilizarea unor documente neseriale (cum ar fi acte de vânzare-cumpărare) pentru a măsura fenomene care cer informații de natură serială, statistică, cum ar fi ponderea unui sector economic sau a unei ocupații aparte în totalul economiei unei localități.

Trebuie de la bun început spus că o clasificare reală a unei localități conform criteriului economic implică mai mult decât simpla numărare a meșteșugarilor sau dughenelor existente în respectiva așezare. Sectorul agricol nu poate fi dat deoparte, pentru că, bazându-ne numai pe informațiile care demonstrează prezența sectorului secundar și terțiar și care deci conduc la o încadrare urbană a localităților, am falsifica demersul nostru, considerând oraș o localitate care are o componentă meșteșugărească sau comercială, dar a cărei activitate economică este totuși majoritar agricolă.

Problema principală nu este **atestarea** unui anumit tip de activitate economică², ci calcularea **ponderii pe care o deține** fiecare, pentru a putea stabili

¹ Este vorba de o condică cu toate proprietățile existente în localitate la 1815. Ioan Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, Bârlad, 1912, p. 343-389.

² În bună măsură și datorită surselor, istoriografia română s-a limitat la **atestarea** diverselor activități economice, în câteva cazuri dând și numărul meșteșugarilor atestați de documente, fără

care este **activitatea economică dominantă** (primară sau secundară și terțiară) și, prin urmare, ce tip de așezare avem, rurală sau urbană. Ori, cu informațiile păstrate despre localitățile din Țările Române, aceste procente nu pot fi calculate³.

Nu există – pentru perioada în discuție – surse permițând o comparație între sectorul agricol și celelalte în cadrul unei așezări, fie din punctul de vedere al numărului de oameni angrenați, fie al cantității sau valorii producției. Asemenea informații – statisticile incluzând meseriile sunt primele care apar – nu avem decât din deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea. Ori, deceniile de început ale acestui secol sunt caracterizate – ca și perioada de după ele – de înmulțirea localităților cu statut urban, de o rapidă expansiune demografică atât a orașelor noi cât și a celor existând din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, de asemenea de o puternică dezvoltare economică a orașelor din Principate, care generează profunde modificări structurale și o susținută creștere de ansamblu a sectoarelor secundar și terțiar. Prin urmare, utilizarea unor date din deceniile 4-5 ale secolului al XIX-lea⁴, fie și pentru perioada din jurul lui 1800, ar duce la o puternică supraapreciere a fenomenului urban din Țara Românească și Moldova și în final la o falsificare a rezultatelor.

Problema evaluării sectorului primar a fost una practic insolubilă. Dacă pentru sectoarele secundar și terțiar mai avem informații care să permită cât de cât o estimare, pentru sectorul primar al Bârladului sursele nu permit deloc estimări cantitative. Soluția aleasă a fost să comparăm ponderea estimată a sectoarelor secundar și terțiar cu întreaga populație a așezării, raționamentul fiind următorul: dacă activitățile economice tipic urbane dețin jumătate sau mai mult din forța de muncă, atunci este evident că sectorul primar deține mai puțin și localitatea este oraș. În măsura în care sursele ne-au permis, am ținut cont de alte grupuri sociale precum boierii, clericii etc., ce nu pot fi socotiți în rândul forței de muncă, și am micșorat

însă să își pună întrebări: sunt toate activitățile economice atestate în documente, sau unele, prin însăși natura lor, nu sunt consemnate în scris (cum sunt cu certitudine toate muncile cu caracter temporar, făcute de zilieri)? Sunt toți meșteșugarii atestați în scris sau nu? Există diferențe între ocupații (de exemplu, sunt negustorii mai des atestați decât meșteșugarii? De asemenea, marii negustori sunt mai des atestați decât cei mici? cei ce fac comerț cu bunuri de lux versus cei ce vând alimente? etc.). Sunt documentele despre anumite categorii de activități economice mai des păstrate decât cele referitoare la alte activități? De exemplu, documentele privind proprietățile urbane ale bisericilor și în special ale mănăstirilor sunt mult mai adesea păstrate decât cele privind proprietățile urbane ale boierilor, pentru a nu mai vorbi de târgoveți. Avem în ceea ce privește meseriile asemenea distorsionări generate de moduri diferite de a păstra actele? Studiile existente nu trec dincolo de nivelul unei simple cuantificări a meseriașilor în documentele păstrate, fără niciun fel de discuție critică a surselor și a influenței lor asupra rezultatului, nici măcar problema relevanței rezultatului în general nu este pusă! Nu avem încercări viabile de a estima ponderea relativă a diverselor sectoare economice în cadrul activității urbane.

³ Chiar dacă arhivele Europei occidentale sunt mult mai generoase la acest capitol, nici acolo informațiile nu sunt încă date la lumină. Din păcate, ceea ce regreta Paul Bairoch acum 20 de ani este valabil și astăzi: "[...] we have, for example, no adequate data for estimating the average number of agricultural workers living in European cities in the XVIIth and XVIIIth centuries", Paul Bairoch, *Urbanization and the Economy in preindustrial societies: the finding of two decades of research*, "The Journal of European Economic History", 18 (Fall 1989), 2, p. 264.

⁴ Evoluția orașelor la începutul secolului al XIX-lea este prea puțin studiată pentru a putea ști ce corecții trebuie aplicate datelor, astfel încât un studiu regresiv să devină posibil.

corespunzător populația totală. Întotdeauna, în caz de dubiu, am ales pentru sectorul primar cifrele cele mai mari și pentru sectoarele secundar și terțiar cifrele cele mai mici, deoarece am considerat că, dacă avem o economie de tip urban în aceste condiții, atunci vom avea și cu cifrele “corectate”. Astfel, nu riscăm ca o altă lectură a informațiilor din documente să conducă la alte concluzii.

În consecință, neputând stabili **procentual** care este ponderea diferitelor tipuri de activitate economică, vom încerca să vedem doar care dintre cele două grupuri – activitățile primare, definind satul, pe de o parte și cele secundare și terțiare, definind orașul, pe de alta – este preponderent în localitate. În lipsa unor surse statistice, seriale, tot ceea ce putem face este să utilizăm metode indirecte pentru a obține o estimare a raportului dintre sectorul primar și cele secundar și terțiar.

În încercarea de a depăși limitările impuse de surse, am folosit două metode⁵.

Prima metodă implică estimarea **ponderii sectoarelor secundar și terțiar pe baza numărului de dugheni** existente în Bârlad. Acestea au fost apoi comparate cu numărul capilor de familie din localitate, pentru a vedea dacă cele două sectoare reunite dețin peste jumătate din totalul forței de muncă.

A doua metodă a constatat în **inventarierea ocupațiilor de natură economică** (cu excluderea boierilor și a slujbașilor statului), și în compararea numărului ocupațiilor care țin de sectorul primar cu cele care țin de sectoarele secundar și terțiar, cu același scop: de a vedea care dintre cele două tipuri de activitate predomină în economia localității.

1. Estimarea ponderii sectoarelor secundar și terțiar pe baza numărului dughenilor din oraș

Condica proprietăților din Bârlad (1815)

Documentul care constituie piesa centrală a analizei noastre a fost emis într-o situație excepțională, foarte rar întâlnită în cazul orașelor din Principate. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și mai ales la începutul secolului al XIX-lea, orașele încep să crească tot mai repede, și ocupă toată vatra orașului, adesea depășind-o. Orășenii își construiesc case pe “moșia orașului” (terenul de arătură și de pășune existent în epocă în jurul oricărui oraș), iar în unele cazuri chiar și pe terenuri aparținând altor proprietari (boieri sau mânăstiri). Creșterea numărului de locuitori face ca terenul agricol necesar orășenilor⁶ să nu mai fie suficient, ceea ce generează numeroase probleme.

⁵ Nu sunt singurele pe care le-am încercat; pentru o discuție mai amplă, a se vedea Simion Câlția, *Villes ou villages dans les Pays Roumains ? (XVIIe et XVIIIe siècle)*, p. 335-339, teză de doctorat în istorie, susținută la EHESS Paris în mai 2008, sub conducerea lui Daniel Nordman.

⁶ *Ibidem*, p. 285-330.

Caz neobișnuit, Bârladul reușește la 1815 să rezolve această problemă, cumpărând moșia ce se întindea în jurul orașului⁷. Aceasta aparținuse, până la mijlocul secolului al XVIII-lea, orașului, dar, fiind loc domnesc (cum erau considerate toate orașele), a fost dată de Constantin Racoviță în 1756-1757 ca danie mănăstirii sfântului Prooroc Samuil din Focșani⁸. În ianuarie 1786 mănăstirea face schimb cu spătarul Iordache Cantacuzino, primind o moșie de-a acestuia pentru moșia Bârladului. Spătarul Iordache Cantacuzino, la rândul lui, face imediat un schimb de moșii cu sora sa, spătareasa Catrina Cantacuzino, dându-i moșia Bârladului⁹. Spătareasa dă moșia ca zestre fiicei sale, care la rândul ei o lasă propriei fiice, Profira Dimachi, în proprietatea căreia se află la 1815. În urma deselor conflicte cu târgoveții, din cauza încălcării moșiei, Profira Dimachi se decide să vândă moșia care îi aducea puțin venit și multă bătaie de cap, inclusiv judecăți cu orășenii care își construiseră inclusiv gospodării “și alte binale”¹⁰. Orășenii sunt cei care o cumpără, prin zapisul din 1 februarie 1815, punând toți banii și urmând ca moșia să rămână a orașului și să fie folosită de toți¹¹, conform unui regulament elaborat tot atunci¹².

Banii – 180.000 de lei – au fost “tot plătiți în momentul cumpărării moșiei”¹³, probabil ei au fost avansați de unii dintre locuitorii mai înstăriți ai orașului¹⁴, urmând ca pe urmă ei să îi recupereze de la ceilalți locuitori. Așa se explică întocmirea unei condicii¹⁵ cu toate proprietățile – dughenele, crâșmele, casele, grădinile, inclusiv locurile libere – în care este însemnată la fiecare proprietate numărul de dughene existent pe respectiva proprietate, terenul pe care proprietatea îl ocupă¹⁶ și suma de bani ce trebuie achitată de proprietar.

Câteva precizări cu privire la informația din această condică se impun. Banii sunt plătiți pe proprietate, nu pe persoană, cei care au mai multe proprietăți plătesc de mai multe ori (Panaite Blănar are de dat pentru o proprietate 100 de lei și pentru alta 250)¹⁷. Nu cunoaștem cum s-a făcut repartizarea banilor pe proprietăți¹⁸, în mod cert

⁷ Un caz chiar mai spectaculos avem în Țara Românească, unde orășenii din Mavrodin și Zimnicea (ambele aflate pe moșii particulare, nu pe loc domnesc) au cumpărat o moșie și au întemeiat orașul Alexandria în 1831. Ilie Catalina, *Orașul Alexandria (Monografie) 1834-1934*, București, 1934.

⁸ Actul de danie este de la *vă leat* 7265 (1756-1757), fără lună și zi, în mod cert ulterior măsurării moșiei de către boierii trimiși de domn și de către orășeni (hotărnicia amintită fiind menționată în danie), iar această hotărnicie este datată 20 februarie 1757. Aceste două acte împreună cu porunca domnului din 13 ianuarie 1757 pentru efectuarea hotărniciei sunt publicate de I. Antonovici, *op. cit.*, II, doc. 20, p. 26; doc. 21, p. 26-32; doc. 22, p. 32-37.

⁹ *Ibidem*, doc. 51, p. 66-67; vezi și învoiala dintre spătareasă și orășeni, din 10 mai 1786, *ibidem*, doc. 52, p. 68-69.

¹⁰ *Ibidem*, doc. 121, p. 190.

¹¹ *Ibidem*, doc. 121, p. 189-192; vezi și întărirea orășenilor ca proprietari de către Scarlat Callimachi, *ibidem*, doc. 122, p. 192-197.

¹² *Ibidem*, doc. 125, p. 201-207; doc. 126, p. 207-209; doc. 127, p. 209-216.

¹³ *Ibidem*, doc. 121, p. 191.

¹⁴ Actul de vânzare menționează mai mulți boieri care locuiesc în Bârlad, alte acte ne arată negustori destul de înstăriți. *Ibidem*, doc. 121, p. 190.

¹⁵ *Ibidem*, p. 343-389.

¹⁶ Mai precis perimetrul locului ocupat, în stânceni și palme. *Ibidem*, p. 342.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 330, p. 354 și nr. 4, p. 356.

nu există o corespondență nici între numărul de dughene de pe un teren și banii de dat, nici între suprafața acestuia și suma de plată. Au fost impuse la plată inclusiv clădiri de obicei scutite de obligații, cum ar fi “școala (sinagoga) jidovească”¹⁹. De asemenea, sunt impuse dughenele aparținând bisericilor și mănăstirilor²⁰, și chiar și locuri “sterpe” (adică neconstruite, deci neproductive)²¹. Este posibil ca suma de bani de plată să fie stabilită în funcție de valoarea proprietății, casele și locurile boierilor fiind în general impuse la sume mult mai mari decât media²², dar la fel sunt și cele ale unor negustori sau meseriași care au mai multe dughene pe același lot²³. Din unele documente pare să reiasă că persoanele sărace (văduve, bătrâne singure etc.) sunt impuse la sume mai mici decât plătesc vecinii pentru aceeași suprafață de loc²⁴. Trebuie însă luat în calcul că cei săraci au, în general, case mai sărăcăcioase decât media, calculând suma de plată pentru fiecare în funcție de valoarea proprietății imobiliare săracilor le revine mai puțin de plată. Datorită laconismului documentului nu este clar în care situație ne aflăm: cei nevoiași sunt impuși cu o sumă mai mică sau plata este în funcție de valoarea proprietății și plătesc mai puțin având case sărăcăcioase. Nu știm nici dacă locuințele, dughenele și alte construcții cu caracter economic menționate de document (hanuri, crășme, căsăpii) au fost impuse diferit în funcție de profilul activității economice. În concluzie, fără informații suplimentare ar fi hazardat să corelăm sumele de plată către epitropia orașului cu valoarea proprietăților, și cu atât mai puțin să utilizăm aceste sume pentru a estima activitatea

¹⁸ Cei 180.000 de lei, precum și celelalte cheltuieli generate de proces și cumpărarea moșiei, au fost plătite din trei surse:

a) vânzarea venitului (adică a dreptului de folosință) al moșiei acum cumpărate pe anul în curs, precum și al morilor din Bârlad, “binalele” (casele, dughenile și orice altă construcție) cumpărate odată cu moșia se vând definitiv, la fel și toate locurile din târg care nu au un proprietar; *Ibidem*, doc. 125, capitolul IV, paragraful 1, p. 204, și doc. 127, paragraful 18, p. 212-213;

b) jumătate din ce a rămas “să se împartă pe lăcuinți” (în fapt pe toate proprietățile) – și aceste sume sunt cele din condica despre care vorbim;

c) cealaltă jumătate să se împartă pe locurile de arătură și să se plătească de către cei ce vor cumpăra aceste locuri; *Ibidem*, doc. 125, capitolul IV, paragraful 2, p. 204, și doc. 127, paragraful 19, p. 213.

¹⁹ Și încă cu o sumă respectabilă, 250 de lei, *ibidem*, nr. 302, p. 353; în schimb, pentru cimitirul acelorasi (“mormânturile jidovești”) nu se plătește nimic, *ibidem*, nr. 35, p. 387.

²⁰ *Ibidem*, nr. 1, p. 343; nr. 47, p. 344; nr. 162, p. 348; nr. 163, p. 348; nr. 198, p. 349; nr. 232, p. 351.

²¹ *Ibidem*, nr. 280, p. 353; nr. 31, p. 382; nr. 34, p. 382.

²² *Ibidem*, nr. 118, p. 371; nr. 119, p. 371; nr. 113, p. 375; nr. 195, p. 378; nr. 197, p. 378; nr. 3, p. 378; nr. 19, p. 379.

²³ “Hanul lui Hagi Chiriac cu o băcălii”, ocupând 57 de stânjeni liniari, este impus la 500 de lei, *ibidem*, nr. 17, p. 358; pentru un han, o băcănie și o pitărie ocupând împreună 51 de stânjeni se plătesc 400 de lei; vezi și nr. 98, p. 360 etc.

²⁴ De exemplu “*Tofana, fată mari, bătrână și săracă*” plătește 30 de lei pentru 46 de stânjeni liniari, în timp ce vecinii ei plătesc, pentru 46 respectiv 49 de stânjeni, 83 respectiv 64 de lei; *ibidem*, nr. 31-33, p. 387. Cu sume mai mici decât cei din jur cu terenuri de dimensiune echivalentă apar în unele cazuri și văduvele, *ibidem*, nr. 65, p. 359, nr. 58, p. 380; și “*babele*” (femeile vârstnice, singure), *ibidem*, nr. 270, p. 365, nr. 66, p. 374; nr. 109, p. 376; nr. 176, p. 377.

economică desfășurată de respectivele proprietăți²⁵. În consecință ne vom limita să analizăm structura meseriilor, precum și raportul dintre numărul dughenelor și populația totală.

Casă și dughEANă – discuție terminologică

Înainte de a trece la analiza propriu zisă, trebuie să lămurim o problemă terminologică. În documentele epocii întâlnim doi termeni: *casă* (cu sinonimul său “bina”), care denumește orice fel de construcție, și *dughEANă*, ce denumește strict acele spații construite în care se desfășurau activități comerciale, meșteșugărești sau de servicii.

În unele documente, dughenele sunt numite case, de exemplu un act din 1755, prin care un preot de la biserica Domnească din Bârlad, împreună cu soția sa, cumpără trei dughene și o pivniță și, prin același act, le donează bisericii Domnești pentru pomenirea sa și a familiei sale. În prima parte a documentului (cea în care se perfectează cumpărarea), dughenile sunt numite case: “*ci di a noastră bună-voe am vându(t) a noastră dreaptă ocină și moșie, trii casă o pivniță*”²⁶ *între casă, cari sunt de la părinții noștri, în târgu în Bârlad*”²⁷. În continuare, vânzătorii numesc imobilele vândute doar cu termenul generic de “case”. Preotul care cumpără, în partea a doua a documentului, în care se detaliază condițiile donației, vorbește de “*vinitul de la aceste dughene*”. Ioan Antonovici, editorul acestor documente, afirmă că tot actul este scris de o singură mână²⁸, dar în prima parte (care este scrisă probabil la dictarea vânzătorului – acesta vorbește la persoana I), el respectă exprimarea vânzătorului, care numește dughenile case, în timp ce în a doua folosește propriile cuvinte; de remarcat că ambii înglobează și pivnița sub denumirea generică de prăvălii. Dacă actul ar fi fost o simplă vânzare (cum sunt cvasi-majoritatea), fără să fie urmat de donație, nu am fi știut că de fapt acolo se vând dughene și nu case de locuit.

Un alt act de danie către mănăstirea Răchitoasa, datând din 1710, este încă și mai categoric în a demonstra că adesea, dughEANă poate fi înlocuit de termenul mai generic de casă: “*am dat danie o case [sic!] cu dooă dughEani, ce-s în păreateli casii*”²⁹, *și cu pivnițe dinnaintea casii*, – *careli sintu în târgu în Bârladu, în fața târgului. Aceste case le-am datu ...*”³⁰. Cu experiența de azi am fi tentați să spunem că avem aici o casă de locuit cu două dugheni adosate ei. Din fericire pentru noi, aproape 20 de ani mai târziu, dania este contestată de nepoții celei ce a donat

²⁵ Cum am mai precizat, sunt impuse și locuințe sau locuri neconstruite și neutilizate la momentul întocmirii condicii.

²⁶ În restul documentului nu mai este amintită pivnița de loc!

²⁷ I. Antonovici, *op. cit.*, I, Bârlad, 1911, doc. 6, p. 9.

²⁸ *Ibidem*, p. 10.

²⁹ Adică este o singură construcție ce adăpostește două prăvălii. Nu este un caz neobișnuit, dughenele sunt destul de mici și adesea se fac mai multe într-o clădire, termenii folosiți în epocă pentru a desemna acest tip de dughene fiind “*într-un acoperiș*” sau “*într-un părete*”. Se întâlnesc cazuri în care mult mai mult de două dughene sunt astfel grupate: “*11 perechi de dughene tot supt un acoperământ*”, I. Antonovici, *op. cit.*, II, doc. 45, p. 59-60; vezi și Idem, IV, doc 152, p. 255; Idem, II, doc 72, p. 97.

³⁰ Idem, II, doc. 12, p. 19, vezi și întărirea în *Ibidem*, doc. 13, p. 19-20.

dughenile, aceștia pretinzând că o parte din case și din loc nu a fost dată mănăstirii și că aceasta îi “*impresoară*”, prin urmare ei ajung să se judece la domnie cu egumenul mănăstirii. Domnitorul impune o cercetare la fața locului, și aceasta clarifică situația: “*pentru o casă cu pivniți [...] să țină egumenul acil loc di casă [...] jăluind Mării sale lui Vodă că au doao locuri dă casă di casă și cu loc di pivniță [...] și am găsit doao casă făcute pi acil locu și groapa pivniții la cornu casăi dinspre răsărit [...] ș-am găsit 2 casă făcuti într’un păreti: o casă dinspre răsărit [...] cu pivnița, iar o casă, cari esti dispre apus [s.n.]*”.³¹ Rezultă cu claritate din finalul documentului că sunt două case adosate și o pivniță. De-a lungul celor 3 acte avem când simplu case, când dugheni și pivniță, când casă și pivniță, când numai loc de casă etc.

Imprecizia îi caracterizează pe oamenii timpului și nu este surprinzător că ei folosesc adesea termenul generic de casă pentru a desemna o dugheană; în fond, și aceasta este o construcție la urma urmei. De asemenea, ei vorbesc adesea de locuri – de case sau de dughene – când este evident din act că acestea sunt construite. Într-un oraș în care majoritatea clădirilor sunt de lemn și deci țin în general câteva decenii, ceea ce este important să fie consemnat în acte – gândite să dureze sensibil mai mult – este proprietatea asupra terenului, asupra locului. Mai mult, conform legilor timpului, locul are precădere asupra casei întotdeauna, proprietarul locului putându-l obliga pe proprietarul casei să își ridice construcția de acolo³². Menționarea în document a locului (chiar și când este construit), demonstrează această preocupare pentru partea durabilă, și nu pentru cea perisabilă a bunului tranzacționat.

Întrebarea care se ridică este următoarea: avem și cazul invers, case de locuit denumite în documente dughene? Răspunsul nostru este negativ, și pentru mai multe motive. Pe de o parte, nu avem nici un document în care o **casă de locuit** să fie denumită dugheană³³. Mai important, o asemenea substituție ar fi însemnat o denaturare a realității care ar fi putut afecta validitatea actului. Dugheană înseamnă o construcție **unde se desfășoară o activitate economică** (comercială sau meșteșugărească), casă în schimb, înseamnă **orice fel de construcție**: casă de locuit, dugheană, atunci când este folosit la plural (“case”) poate include și pivnițe, grajduri etc. Denumind o dugheană prin “casă”, oamenii timpului foloseau un termen mai general în locul unuia mai restrâns; dacă ar fi denumit un tip particular de casă care este **locuința** cu termenul de “dugheană”, ei ar fi comis o greșală nu lipsită de importanță, căci prețurile dughenelor sunt în general (datorită poziției, vadului comercial), mai ridicate decât cele ale locuințelor. O probă suplimentară este

³¹ *Ibidem*, doc. 15, p. 21-22.

³² Ținând cont că sunt case de lemn care se pod demonta și remonta la loc în altă parte nu este o operație imposibilă. Pentru un asemenea caz, vezi Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1904, VII, doc. 20, p. 126; vezi și Lia Lehr, *Aspecte urbanistice și forme de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești (secolele XVI-XVII)*, “Revista de istorie” 33 (1980), I, p. 76.

³³ Dacă avem în vedere cât de multe lucruri sunt lăsate pe dinafară de documentele epocii, faptul că nu există un document în care să avem o locuință denumită dugheană nu poate fi considerat ca o probă că niciodată nu se întâmpla așa, ci doar ca lipsă a unui argument contrar.

prezența în documente a locurilor de dugheană, neconstruite³⁴: ceea ce le diferențiază nu este construcția de pe ele (în acest caz, inexistentă), ci funcționalitatea lor potențială, care îi conferă un preț mai mare. Așadar, folosirea termenului de dugheană (sau loc de dugheană) pentru a desemna o locuință (respectiv un loc pentru o locuință) ar fi o greșeală în ochii oamenilor epocii, cu atât mai mult într-un zapis (sau în orice act de transfer de proprietate), unde vânzătorul poate fi pe urmă tras la judecată dacă se dovedește că a vândut ceva mai ieftin decât scrie în act.

În concluzie, prezența termenului de “dugheană” atestă o activitate economică secundară sau terțiară. Nu toate dughețele apar precizate cu acest nume în documente, dar atunci când avem doar termenul general de “casă” nu putem trage nicio concluzie privind desfășurarea sau nu a vreunei activități economice.

Dughețele ca indicator al activității economice

În ce măsură poate fi folosită dugheana ca unitate de măsură pentru activitatea economică meșteșugărească și comercială? Ca și pentru termenii desemnând meseriile, nici aici nu există o distincție între meșteșugari și negustori: fie că într-o construcție se produce și se vinde (cum fac meșteșugarii) sau doar se vinde marfa respectivă, ea este indistinct denumită dugheană; deci nu se pot diferenția sectorul secundar de cel terțiar pe această bază. În schimb, pot fi diferențiate acestea două împreună de sectorul primar (ceea ce este și obiectivul nostru).

Dughețele sunt destul de mici³⁵ ca dimensiune; în plus, în majoritatea atelierelor meșteșugărești lucrează o persoană sau două, eventual trei, arareori mai multe³⁶; și destul de probabil și prăvăliile negustorilor se înscriu în aceleași limite. O bună parte din personalul suplimentar, ucenici, băieți de prăvălie, o parte dintre calfe și dintre slugi, sunt necăsătoriți și, nefiind capi de familie (adică neavând gospodărie proprie) nu sunt impuși la bir³⁷ și în general sunt omiși din statisticile epocii. În cele ce urmează vom considera o dugheană echivalentă cu locul de muncă al unui un cap de familie³⁸.

³⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, I, doc. 10, p. 15; doc. 2, p. 47; doc. 3, p. 48-50; doc. 14, p. 80-81; doc. 15, p. 81; doc. 16, p. 82; doc. 18, p. 83-84; doc. 25, p. 90; doc. 12, p. 129; doc. 13, p. 130; doc. 14, p. 131-132; doc. 3, p. 230; Idem, II, doc. 24, p. 38; doc. 31, p. 46; doc. 38, p. 52; Idem, IV, doc. 120, p. 194; doc. 145, p. 240 etc.

³⁵ Cele mai edificatoare sunt dimensiunile foarte mici ale terenurilor (și uneori dughețele nu ocupă toată suprafața acestuia, mai ales “*la dos*”) în condica publicată de I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, p. 343-389; se impune precizat este vorba de **perimetrul** acelor locuri, nu de suprafață!

³⁶ Vezi reglementările care permit meșterului, dacă e bolnav, să “împrumute” o calfă de la alt meșter pentru a-și ține dugheana deschisă (ceea ce implică existența unui număr destul de însemnat de meșteri fără calfe, căci nu se făcea o regulă pentru un caz izolat). Ștefan Olteanu și Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 418; *Documente privitoare la economia Țării Românești 1800-1850*, București, 1958, I, doc. 217, p. 323.

³⁷ Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova*, București, 1939, p. 187, 193 și 195.

³⁸ Aceasta duce la o subapreciere a sectorului secundar și terțiar, într-o proporție imposibil de estimat. Ipoteza noastră este cea a unei activități secundare și terțiare importante în orașele românești. Dacă această ipoteză se confirmă și în cazul în care fenomenul a fost subapreciat, cu atât mai mult ea este valabilă. Dacă am corecta cifrele în sus, am risca să supraapreciem ponderea economiei de tip urban în localitățile românești, și aceasta ar pune la îndoială rezultatele.

Bârladul are, la 1803, o populație de 3.630 de locuitori, iar la 1832 aceasta se mărește la 5.327 de locuitori¹, o creștere sub media populației urbane a Moldovei². Așadar, în 1815, la o populație de 4-5 mii de locuitori, se înregistrează 467 de dughene³. Mai revelatoare este comparația cu numărul capilor de familie: aceștia sunt 726 în 1803, în timp ce la 1832 au fost numărate 1.581 de familii⁴. Considerând că Bârladul a crescut uniform⁵ între aceste două date, am avea o creștere anuală aproximată la 2,72%, adică o populație **estimată** de 1.002 capi de familie. Dat fiind marja de eroare destul de mare a calculului nostru, vom considera că în 1815 avem circa 900-1.100 capi de familie în Bârlad⁶.

În condică, Bârladul este împărțit în mai multe cartiere: mahalalele (în limbajul epocii cartierele rezidențiale, cele în care nu avem activități economice, nu este “târg”), și “vatra veche”, care constituie zona centrală, unde majoritatea imobilelor au în principal funcții economice⁷. În vatra veche a orașului, dughenele sunt numărate separat, într-o coloană destinată lor, în timp ce în mahalale dughenele, mult mai puține, sunt trecute în coloana principală, după numele proprietarului. Crășmele și hanurile sunt și ele evidențiate în condică: în mahalale ele sunt înscrise în coloana principală, în timp ce pentru vatra veche ele sunt trecute în coloana dughenelor și incluse în totalul acestei coloane. Întrucât vom discuta separat dughenele de crășme și hanuri, totalul dughenelor la care se ajunge pentru vatra veche este mai mic decât totalul pe care îl dă documentul, deoarece acesta include în cifra respectivă și crășmele și hanurile, pe care le-am cuantificat separat.

¹ Ecaterina Negruți, *Clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Considerații demografice*, “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol” 12 (1975), Anexa 1, p. 16.

² Care crește, între 1803 și 1832, de la 46.940 (populația orașelor Moldovei fără localitățile pierdute în 1812 prin ocuparea Basarabiei) la 121.666 de locuitori, adică cu peste 150%, în timp ce Bârladul nu reușește să crească nici cu 50%. *Ibidem*, Anexa 1, p. 16.

³ I. Antonovici, *op. cit.*, II, p. 343-389.

⁴ E. Negruți, *op. cit.*, Anexa 1, p. 16.

⁵ Suntem absolut convinși că există o foarte mică probabilitate ca în realitate lucrurile să se fi desfășurat așa (orașele arareori cresc constant), însă nu avem nicio posibilitate de a lua în calcul probabilele variații ale ritmului de creștere; în plus, o cifră aproximativă este, pentru scopul nostru, acceptabilă.

⁶ Condică analizată înregistrează 1.494 de proprietari în Bârlad, dar o bună parte a lor au numai dughene sau alte clădiri economice pe ele, nu și locuințe (în special cele din vatra veche, în număr de 418, sunt ocupate aproape numai cu dughene, locuințele sunt foarte rare). La mahalale sunt de asemenea multe locuri goale, în concluzie estimăm numărul de locuințe la sub 1.000. I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, p. 343-389.

⁷ Pentru împărțirea teritoriului orașelor în “târg” și “mahala”, a se vedea S. Câlția: *Mahalaua, indicator al urbanității*, “Revista Istorică” 21 (2010), 1-2 [sub tipar].

La 1815 avem 560 de stabilimente economice: 467 de dughene⁸, 70 de crășme și 23 de hanuri⁹. Concentrarea activității economice în “vatra veche” a orașului este evidentă, deși aceasta are doar 418 proprietăți (28,0% din total); aici se află 433 de dughene (92,7% din totalul dughenelor din oraș), 37 de cârciumi (52,9% din crășme) și 13 hanuri (56,5%). Mahalalele, cu 1.076 de proprietăți (72,0%), nu adăpostesc decât 7,3% din dugheni (adică 33). Crășmele și hanurile (acestea din urmă necesitând mai mult spațiu) sunt aproape la fel de numeroase ca în centrul economic, dar trebuie ținut cont de faptul că mahalalele sunt sensibil mai mari, (inclusiv proprietățile sunt mai întinse), și ca urmare și concentrarea acestora este mai mare în târg.

Am spus mai sus că estimăm numărul de capi de familie din Bârladul anului 1815 la 900-1.100. Considerând că fiecare dugheană, han sau crăsmă ocupă (cel puțin) un cap de familie, înseamnă că ponderea capilor de familie ocupați în sectoarele secundar și terțiar este de 62,2% (dacă acceptăm cifra de 900 de capi de familie) și de 50,9% (dacă o acceptăm pe cea de 1.100 capi de familie). Nu înseamnă că tot ce rămâne merge automat la sectorul primar. Bârladul are o structură socială mai complexă, cu destule persoane care fie aparțin sectorului terțiar, dar nu au nevoie de dugheană pentru a-și desfășura activitatea, fie nu prestează o activitate economică propriu-zisă.

Acesta este cazul numeroșilor boieri menționați în condica orașului, (armași¹⁰, bani¹¹, căminar¹², cluceri¹³, logofeți¹⁴, medelniceri¹⁵, paharnici¹⁶, postelnici¹⁷, serdari¹⁸, slugeri¹⁹, spătari²⁰ și o spătăreasă²¹, o stolniceasă²², șătrar²³ și o șătrăreasă²⁴, vornic de poartă²⁵ etc.). Condica îi înregistrează pe unii dintre locuitori cu titlurile lor

⁸ În condică sunt uneori menționate și alte tipuri de prăvălii sau ateliere meșteșugărești: băcănii, căsăpii, pitării, săpunării etc., dar le-am inclus pe toate în categoria “dughene”, deoarece tipurile de prăvălii și ateliere meșteșugărești menționate mai sus nu sunt înregistrate de o manieră sistematică, cum se pare că sunt crășmele și hanurile (probabil acestea au fost impuse cu altă sumă?).

⁹ Crășmele și hanurile intră, prin activitatea lor de servicii, în sectorul terțiar. Faptul că avem crășme și la țară nu poate fi un argument pentru a le clasifica în sectorul primar.

¹⁰ I. Antonovici, *op. cit.*, II, nr. 32, p. 369.

¹¹ *Ibidem*, nr. 118, p. 371; nr. 125, p. 375; nr. 127, p. 375; nr. 19, p. 379.

¹² *Ibidem*, nr. 18, p. 372; nr. 3, p. 378.

¹³ *Ibidem*, nr. 55, p. 380.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 261, p. 364; nr. 1, p. 372.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 29, p. 369; nr. 63, p. 370; nr. 3, p. 372; nr. 19, p. 380 etc.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 60, p. 370; nr. 70, p. 370; nr. 119, p. 371 etc.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 25, p. 373; nr. 40, p. 385 etc.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 195, p. 378; nr. 20, p. 379 etc.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 32, p. 373; nr. 118, p. 375 etc.

²⁰ *Ibidem*, nr. 117, p. 371; nr. 73, p. 374; nr. 113, p. 375; nr. 194, p. 378; nr. 1, p. 378 etc.

²¹ *Ibidem*, nr. 140, p. 376 etc.

²² *Ibidem*, nr. 2, p. 372.

²³ *Ibidem*, nr. 41, p. 373.

²⁴ *Ibidem*, nr. 14, p. 372.

²⁵ *Ibidem*, nr. 75, p. 370.

nobiliare, dar unele persoane apar menționate doar cu sintagma “d-lui” în față²⁶; în general, acestea din urmă au terenuri întinse (adesea mai multe) și sume consistente de plătit, comparativ cu media; de asemenea, același apelativ apare și înaintea unor boieri²⁷, credem că și aceștia ar trebui incluși între boieri. Lor trebuie să le adăugăm diverșii dregători mai mărunți sau care îndeplinesc funcții militare: polcovnici²⁸, căpitani²⁹, călărași³⁰, stegari³¹, un vameș³². Sunt menționați de asemenea oameni ai acestor boieri (arnăuți³³, vătăfi³⁴). În orice caz, niciun boier nu trăia de unul singur, având cel puțin câteva slugi pe lângă el. După cum era de așteptat în condică, apar înregistrați mai mulți preoți³⁵, de asemenea diaconi³⁶, un protopop³⁷ și destul de mulți dascăli³⁸. Toate aceste persoane trebuie scăzute din totalul capilor de familie, căci ele nu desfășoară activități economice; în consecință, numărul celor care rămân să alcătuiască sectorul primar trebuie micșorat.

Destul de multe meserii din sectorul serviciilor nu se practica într-o dughenă: bucătarii lucrau acasă la stăpânul lor, căraușii și vizitii pe capră, zugravii și adesea și dulgherii în locul în care se construia³⁹. Tot fără dughene par să fie și doctorii⁴⁰ și inginerii. În Țările Române, la începutul secolului al XIX-lea, există meșteri care produc marfa acasă și vin cu ea la târguri, unde o vând din spate sau o întind pe jos (unii sunt chiar membri în bresle, ca la Roman în 1814)⁴¹; numărul lor este imposibil de estimat. Lor trebuie să li se adăuge un număr de negustori ambulanți, de la bragagii la telali, ale căror meserii sunt uneori menționate, indirect, de condică⁴² (aceasta înregistrează, pentru ceea ce azi am numi servicii, chiar și o

²⁶ *Ibidem*, nr. 25, p. 369; nr. 27, p. 369; nr. 71, p. 370; nr. 43, p. 373 etc.

²⁷ *Ibidem*, nr. 60, p. 370; nr. 63, p. 370; nr. 70, p. 370; nr. 75, p. 370; nr. 1, p. 372; nr. 3, p. 372; nr. 18, p. 372 etc.

²⁸ *Ibidem*, nr. 83, p. 370; nr. 26, p. 373; nr. 196, p. 378; nr. 50, p. 383 etc.

²⁹ *Ibidem*, nr. 31, p. 369; nr. 53, p. 373; nr. 129, p. 375; nr. 138, p. 376; nr. 63, p. 383 etc.

³⁰ *Ibidem*, nr. 361, p. 367; nr. 15, p. 372; nr. 16, p. 372 nr. 89, p. 374; nr. 53, p. 381; nr. 24, p. 384; nr. 25, p. 384 etc.

³¹ *Ibidem*, nr. 91, p. 371.

³² *Ibidem*, nr. 175, p. 377.

³³ *Ibidem*, nr. 316, p. 366; nr. 319, p. 366 etc.

³⁴ *Ibidem*, nr. 20, p. 369; nr. 43, p. 373; nr. 177, p. 377; nr. 29, p. 384 etc.

³⁵ *Ibidem*, nr. 113, p. 360; nr. 152, p. 362; nr. 153, p. 362; nr. 260, p. 364; nr. 124, p. 372; nr. 58, p. 374; nr. 117, p. 375; nr. 167, p. 377; nr. 190, p. 377; nr. 50, p. 380; nr. 4, p. 380; nr. 16, p. 384 etc.

³⁶ *Ibidem*, nr. 58, p. 374; nr. 191, p. 377 etc.

³⁷ *Ibidem*, nr. 26, p. 379.

³⁸ *Ibidem*, nr. 104, p. 360; nr. 276, p. 365; nr. 74, p. 370; nr. 76, p. 370; nr. 5, p. 372; nr. 131, p. 376; nr. 22, p. 380 etc.

³⁹ A se vedea mai jos subcapitolul privitor la structura ocupațională.

⁴⁰ I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, nr. 189, p. 377.

⁴¹ “ciobotarii din briașla aceasta care ce vor lucra pe la casele lor și nu vor avea dugheni să nu se supere cu nici o cerire de bani supt nume de cheltuelile târgului”, Dumitru Z. Furnică, *Documente privitoare la comerțul românesc, 1437-1868*, București, 1931, doc. 178, p. 242.

⁴² Adăugate după nume, pentru identificare. A se vedea mai jos subcapitolul privitor la structura ocupațională.

vrajitoare⁴³). Toți aceștia nu au fost cuprinși în cifrele date mai sus (cifre care se bazează pe numărul de dugheni), și prin urmare ei trebuie adăugați la procente sectoarelor secundar și terțiar. Este însă hazardat să avansăm valori cifrice pentru ponderea pe care acești comercianți ce nu posedă dugheni o au în totalul populației.

În concluzie, în Bârlad la 1815, mai mult de jumătate din forța de muncă este angrenată în sectoarele secundar și terțiar. O parte din cei rămași sunt boierii și servitorii lor, preoții și dascălii etc. În aceste condiții, ponderea sectorului primar nu are cum să depășească o treime din totalul capilor de familie. Mai probabil, sectorul primar ocupă sub un sfert din populația orașului.

Limitele documentelor neseriale

Fără un asemenea document, care să înregistreze toate dughenele din oraș, o analiză precum cea de mai sus nu poate fi realizată. Este adevărat că dughene nu sunt atestate numai în această condică. Avem păstrate acte de vânzare-cumpărare, de dare cu bezmăn⁴⁴ și, mai rar, de închiriere simplă sau chiar zalogire, pe baza acestora putând să apară tentația de a se încerca o reconstituire a activității economice a unui oraș. În fapt, comparația cu condica din 1815 contrazice această impresie. Pentru o perioadă de peste un secol (între 1700 și 1815), am reușit să identificăm⁴⁵ doar 82 de dughene⁴⁶ existente în Bârlad⁴⁷.

Dacă ținem cont de faptul că acestea sunt în general construite din lemn și că viața unei asemenea construcții este de trei-patru decenii, după care trebuie "prefăcute", ar trebui să împărțim cifra de mai sus la 3 (așadar, avem 27-28 de dughene la un moment în oraș⁴⁸). Dacă luăm ultimii 30-40 de ani înainte de 1815, obținem cifre sensibil mai ridicate (45 de dugheni atestate pentru perioada 1785-1815

⁴³ *Ibidem*, nr. 43, p. 383.

⁴⁴ Închiriere în regim de emfiteoză.

⁴⁵ Dughenele care apar de mai multe ori în acte (ca urmare a revânzării sau a unor procese care se prelungesc) au fost trecute o singură dată. Cu toate atenția cu care am încercat să eliminăm dubbele înregistrări, un risc (reduc) rămâne totuși ca unele din dughene să fie numărate de două ori; considerăm că acest lucru, dacă s-a întâmplat, nu are cum să influențeze raporturile dintre dughenile pentru care documentele secolului al XVIII-lea oferă informații și numărul real de dughene din oraș.

⁴⁶ În cazul în care am avut mai multe dughene în aceeași construcție le-am socotit separat, interesul nostru fiind să numărăm unitățile economice, nu imobilele. Atunci când documentul amintește numai "dugheni", fără a preciza un număr, am numărat întotdeauna două, pe considerentul că, în cazul în care cineva, exprimându-se generic, ar vorbi de dugheni și ar fi una singură, acest caz ar fi compensat de cele în care ar fi mai mult de două dugheni.

⁴⁷ Bârladul este, grație celor 5 volume de documente publicate de Ion Antonovici, unul dintre orașele despre care avem cele mai multe surse editate pe secolul al XVIII-lea și începutul celui de la XIX-lea (probabil doar capitalele Principatelor, fiecare cu propriile colecții de documente, sunt la fel de bine acoperite).

⁴⁸ Nu este obligatoriu ca dughena să fie imediat reconstruită, dovadă numărul de locuri de dugheni ce sunt tranzacționate fără construcții pe ele în același interval de timp, 31 (adică 37,8% din numărul dughenelor).

și 65 de dugheni⁴⁹ dacă luăm în calcul perioada 1775-1815), această creștere este însă o dovadă a răspândirii utilizării scrisului și obișnuinței de a face acte mai curând decât o probă categorică a înmulțirii numărului de dugheni. Prin comparație, în actul din 1815 sunt menționate 467 de dugheni (de 7-10 ori mai multe decât cele identificate în documente pentru ultimele 3-4 decenii).

De asemenea, pentru aceeași perioadă, am identificat 9 crâșme, dar nici măcar un singur han. În condicta din 1815, sunt menționate nu mai puțin de 70 de crâșme (aproape de 8 ori mai multe) și 23 de hanuri! În plus, numărul relativ mare de crâșme care apar în documente se datorează faptului că ele erau puncte de reper, doar patru din ele făcând obiectul actului în care sunt menționate, restul fiind amintite în zapise atunci când este localizată proprietatea în oraș.

În concluzie, este evident că, dacă am compara aceste cifre cu populația orașului, sectoarele secundar și terțiar ar apărea foarte mici și doar o fracțiune din populație ar reieși că se ocupă cu meșteșugurile, negoțul și alte servicii. Ori, pentru celelalte orașe din Principate, înainte de Regulamentul Organic, nu dispunem decât de aceste cifre furnizate de documente disparate. Deja 1815 este o dată târzie, când creșterea demografică și urbană se face simțită, iar informațiile obținute acum nu pot fi decât cu precauție utilizate pentru secolele precedente, cu atât mai mult anul 1831 nu poate fi utilizat ca model pentru ce se întâmplă în secolul al XVIII-lea, ca să nu mai vorbim de al XVII-lea.

2. Inventarierea ocupațiilor de natură economică

Sursele existente ne permit să reconstituim (fără îndoială, de o manieră parțială) ocupațiile locuitorilor. Comparând numărul meseriilor ținând de sectorul primar cu cele ținând de sectoarele secundar și terțiar, putem să estimăm care dintre cele două tipuri de activitate predomină în economia localității. În plus, gradul de specializare pe care îl ating diversele meșteșuguri și negoțuri poate fi și el utilizat ca indicator de urbanitate: cu cât există meserii mai specializate, cu cât o ramură se subîmparte în mai multe domenii, cu atât avem mai multe șanse să ne aflăm în fața unei economii urbane. În fond, meșterii sătești, pentru a nu mai vorbi de comercianți, satisfac nevoi destul de bazice, și nivelul lor de specializare a fost întotdeauna unul scăzut.

Din păcate, documentul din 1815,⁵⁰ deja menționat mai sus, nu este suficient de complet pentru a putea stabili câți meșteșugari și câți negustori erau la momentul respectiv în Bârlad. În primul rând, documentul numără proprietăți, nu persoane, și ocupația celor ce au respectivele proprietăți nu i-a interesat pe cei ce au redactat lista, prin urmare meseria este trecută doar atunci când ea este parte a identificării, a

⁴⁹ Doar un singur document din 1780 menționează 11 dugheni. I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, doc. 45, p. 59-60; dacă luăm ultimii 20 de ani (1795-1815, avem menționate doar 28 de dugheni).

⁵⁰ I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, p. 343-389.

numelui proprietarului respectiv. Marea majoritate a celor înscrși în listă sunt lipsiți de orice indicație privind ocupația lor. În plus, nu toată lumea are o singură proprietate, iar cei cu mai multe dughene sau case aflate în locuri diferite au fost trecuți mai multe ori, câte o dată pentru fiecare proprietate distinctă. Uneori este foarte facil de identificat o asemenea persoană (de exemplu "*Panaiti Blănariul ce-i zâc și Panhil*" este mai mult ca sigur identic cu "*Panaite Blănar ce-i zic și Pamfil*"⁵¹), dar pentru marea majoritate multiplele înregistrări constituie o problemă (mai ales că anumite nume de familie au o răspândire destul de largă) și există pericolul unei multiplicări abuzive a numărului meșteșugarilor și negustorilor din anumite meserii. În ultimul rând, documentul nu i-a înregistrat pe cei care nu sunt proprietari⁵², existând astfel posibilitatea ca în special meserii exercitate de persoane sărace (de exemplu, vâcari, spălătorese etc.) să fie subevaluate sau chiar omise. În consecință, a trebuit să ne limităm la a analiza numărul ocupațiilor, considerând că aici riscurile de eroare, deși nu lipsesc cu totul, sunt mai reduse.

În total în condică sunt menționate 59 de ocupații⁵³, pe care le redăm așa cum apar ele în document: abăgeri⁵⁴, altângii⁵⁵, argintari, băcani, bărbieri, blănari, bogasieri⁵⁶, boiangii, brahari⁵⁷, bucătari, butnari, calpaccii⁵⁸, cazangii, căldărari, cărămidari, cărauși, casapi⁵⁹, cântaragii⁶⁰, cârciumari, ciobani, ciubotari, ciubuccii⁶¹, cojocari, conduragii⁶², covaci⁶³, croitori, doctori, dulgheri, farmaciști, feredeu⁶⁴,

⁵¹ *Ibidem*, nr. 330, p. 354 și nr. 4, 356.

⁵² Deși în unele cazuri apar mențiunea "*unde șade*" ("*Dugheana*) a d-Sali Dumitrachi Duca, ce șadi Anghelachi bacalu", *Ibidem*, p. 343). Cea mai mare parte a contractelor de închiriere sunt pe termene foarte lungi, prin emfiteoză, totuși există și contracte de închiriere scurte, iar asemenea chiriași nu sunt prinși decât în mod excepțional în documentul studiat. (Pentru contractul de închiriere, a se vedea *ibidem*, doc. 36, p. 50.)

⁵³ Nu am inclus aici dregătoriile și funcțiile ținând de administrație (vameș, de exemplu) și toate acele ocupații care nu țin de zona economică: preoții, călugării, dascălii (plătiți în epocă de domnie), fanaragii (cei ce se îngrijeau de iluminatul public) și cioclii.

⁵⁴ Abagii, fabricanți sau/și negustori de aba (postav gros).

⁵⁵ Aurari.

⁵⁶ Negustor de articole de manufactură, în special de bogasii: stofă sau pânză fină importată din Orient și întrebuințată mai ales pentru căpușeli.

⁵⁷ Bragagii.

⁵⁸ Blănari specialiști în calpace, un soi de căciuli cilindrice, înalte și drepte, din piele neagră de berbec, îmblănită pe margini, purtate de elită, Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova*, București, 1939, p. 592.

⁵⁹ Măcelari.

⁶⁰ Nu știm cu exactitate la ce se referă termenul: fie fabricanți de cântare și măsuri, fie persoane care se ocupă cu cântăritul și măsuratul mărfurilor în piață.

⁶¹ Meșter care confecționa ciubuce (un fel de pipe)?

⁶² Sau condurari, meșteri care lucrează conduri, pantofi cu toc înalt și împodobii cu broderii, George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1634-1800)*, București, 1982, p. 485.

⁶³ Fierari.

⁶⁴ Baie publică.

fețuitori⁶⁵, franzelari, găitanari⁶⁶, grădinari, hanuri, harabagiu⁶⁷, ingineri, ișlicari (șlicari)⁶⁸, mindirigii⁶⁹, mungii⁷⁰, năvodari, olari, opincari, pastramagii, păcurari⁷¹, pâslari, pieptănari, pietrari, pitari⁷², rachieri, rotari, săpători, săpunari, tăbăcari, telali⁷³, trăistari⁷⁴, vâcari, vizitii, zugravi. În unele dintre cazuri este menționată doar clădirea (feredeu, han), evident că era nevoie și de băiași sau hangii ca acestea să funcționeze. În alte cazuri avem și clădirea și ocupația (cârciumă și cârciumari, băcănii și băcani), dar în cele mai multe este menționată ocupația, ca identificator alături de nume.

În diverse documente mai apar alte opt meserii pe care condica nu le menționează: o cafenea (este menționată ca punct de reper topografic în trei acte dintre 1787 și 1793, toate citate într-un document din 1799, formularea lasă să se înțeleagă că era singura din Bârlad⁷⁵), un fost staroste de cizmari (1754) și o uliță a “cizmăriei” (1810), un lăcătuș (1801), un mocan (1813), un morar (1796), un staroste de soronari⁷⁶ (1743), un tinichigiu (1805), un zlătar (1801). Unele dintre acestea sunt, foarte probabil, denumiri diferite pentru meserii deja existente în listă (mocan = păstor), cu altele este mai puțin clar (de exemplu, zlătarii sunt atât cei ce adună aur din râuri, cât și, în unele documente, meșteșugarii ce prelucrează metalele prețioase; în prima accepțiune a termenului avem o meserie suplimentară, în a doua – mai probabilă, fiind vorba de un oraș – este aceeași ocupație cu altângiții din condică). Alte meserii însă în mod clar sunt netrecute în condică, de exemplu lăcătușul și morarul.

Denumirea meseriilor în epocă. Probleme terminologice

La un nivel general, se poate pune întrebarea în ce măsură termeni diferiți reflectă meșteșuguri separate sau sunt doar diferențe de limbaj, sinonime desemnând aceeași realitate? De exemplu, putem să îi consemnăm separat pe blănari și pe

⁶⁵ Dulgheri specializați în făuirea (geluirea) scândurilor și grinzilor.

⁶⁶ Meșteri care confecționează găitane, acestea fiind fire de metal sau șiret utilizate ca decorație la confecționarea îmbrăcăminții, G. Potra, *op. cit.*, p. 485.

⁶⁷ Căruțaș (harabaua era o căruța mare folosită la transportul produselor voluminoase).

⁶⁸ Meșteri specializați în confecționarea ișlicelor, căciuli îmblănite sau din postav, rotunde sau “în colțuri”, purtate de boierime, *Acte judiciare din Țara Românească 1775-1781*, București, 1973, p. 1063; G. Potra, *op. cit.*, p. 485.

⁶⁹ Meseriași care confecționează saltele și plăpumi.

⁷⁰ Sau mungiu, meșteșugar sau negustor care se ocupă cu fabricarea lumânărilor, E. Pavlescu, *op. cit.*, p. 614.

⁷¹ Vânzător de păcură. Termenul are în epocă și sensul de cioban sau păstor, dar aceștia sunt numiți peste tot în document ciobani.

⁷² Brutar.

⁷³ Negustor ambulant de haine vechi. Crainic la mezaturi (vânzări la licitație pentru datorii).

⁷⁴ Meșter care face traiste din țesătură de lână, Ștefan Olteanu & Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, p. 376.

⁷⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, IV, Bârlad, 1924, doc. 145, p. 241.

⁷⁶ Sau “solonari”; la abatoare, persoane care adună grăsimea (seul) vitelor tăiate, Artur Gorovei, *Monografia orașului Botoșani*, Fălțiceni, 1926, p. 312.

cojocari, drept două meserii distincte, sau sunt una și aceeași ocupație denumită când într-un fel când în celălalt? Din păcate, la această întrebare nu poate fi dat un răspuns general valabil, deoarece separația dintre meserii este un proces care se petrece la date diferite în diversele orașe. La Iași, blănarii și cojocarii se separă în două bresle distincte în anul 1761⁷⁷. Aceeași situație o întâlnim și în Țara Românească, unde termenul de blănar este înlocuit de cel de “cojocar subțire” (conform lui Ștefan Olteanu și Constantin Șerban)⁷⁸, spre a-i deosebi de cojocarii propriu-ziși, numiți “cojocari groși”. Ambele specializări sunt menționate la București la 1795, când Alexandru Moruzi reînnoiește privilegiul breslei “*blănarilor, adică cojocarii subțiri*”, dar separarea s-a făcut la o dată anterioară, neprecizată: “*și mai înainte au fost rufet cu cojocarii bașcalii și cu ișlicarii, iar de la o vreme s-au deosebit cojocarii bașcalii, i ișlicarii, făcându-se amândouă aceste bresle un rufet și au rămas cojocarii supțiri deosebiți*”⁷⁹. Data de separare a celor două bresle nu poate fi extinsă la toate orașele din Principate: Ștefan Olteanu și Constantin Șerban afirmă că la Buzău, la Giurgiu sau la Cerneți, în 1832, încă nu sunt decât “cojocari groși”⁸⁰.

În plus, chiar dacă cele două meserii s-au separat, nu este obligatoriu ca toți cei ce redactează zapise să își adapteze limbajul în consecință, multe din aceste acte fiind dictate de oameni simpli, unii analfabeți, care nu sunt foarte preocupați de asemenea distincții; de asemenea, nu trebuie uitat că majoritatea mențiunilor de meșteșugari și negustori sunt indirecte, iar dacă un blănar este conștient de diferențele profesionale care îl separă de un cojocar, altcineva (care doar pomenește că terenul lui se învecinează cu al blănarului respectiv) nu mai are același interes în a menționa asemenea detalii. Fără un studiu de caz pentru fiecare oraș și fiecare meserie în parte, este dificil de stabilit cu precizie când se produce separarea între două specializări desprinse din aceeași meserie. Pe de altă parte, pentru majoritatea orașelor, documentele păstrate pentru secolul al XVII-lea și chiar al XVIII-lea, nu conțin suficiente informații pentru a permite asemenea studii de caz.

În consecință, am decis să cumulăm meseriile înrudite pentru care avem doar câte una sau două atestări. De exemplu, la Bârlad avem menționați un altângiu (aurar), un argintar și un zlătar: ori este evident că meșterii epocii erau capabili să prelucreze ambele metale prețioase – fie aur, fie argint – în funcție de comandă, de aceea am decis să considerăm că avem de a face cu un singur meșteșug; la fel am procedat cu unica mențiune de mocan, trecându-l ca păstor. harabagiul a fost trecut la căruțași etc.

În schimb, în cazul în care avem multe mențiuni privind ambele ramuri sau în care avem dovezi clare, cum ar fi existența unei bresle (ori prezența unui

⁷⁷ E. Pavlescu, *op. cit.*, p. 150-151.

⁷⁸ Șt. Olteanu & C. Șerban, *op. cit.*, p. 367; totuși, termenul de “blănar” este folosit cel puțin în București, G. Potra, *op. cit.*, doc. 327, p. 393 și ambele termene împreună, ca sinonime, în *ibidem*, doc. 334, p. 404.

⁷⁹ G. Potra, *op. cit.*, doc. 334, p. 404.

⁸⁰ Șt. Olteanu & C. Șerban, *op. cit.*, p. 368.

staroste), indicații topografice, ca numele de străzi sau de mahalale, am numărat separat meseriile respective. Așa am procedat în cazul relativ numeroșilor cojocari și blănari, ca și în cel al ciubotarilor, cizmarilor, conduragiilor și opincarilor etc. Este de la sine înțeles că atunci când am avut atestate meserii care nu erau apropiate de nimic altceva (de exemplu zugravii, bucătarii, butnarii etc.) le-am socotit separat indiferent de numărul de atestări. Aplicând metoda descrisă mai sus, este posibil să fi comasat artificial câteva meserii, dar este preferabil pentru demersul nostru să subapreciem și nu să supraapreciem prezența ocupațiilor meșteșugărești și negustorești în izvoare.

După ce comasăm toate meseriile care apar sub mai multe denumiri, în Bârlad găsim 62 de meserii diferite atestate în condică și în documente până în 1815.

Structura ocupațională a Bârladului

Cele mai multe ocupații se grupează în sectorul producerii hainelor și încălțămintii: 18, reprezentând 29,3% din totalul ocupațiilor (incluzând și ramurile din amonte, ca abagii și tăbăcarii); dintre acestea, 10 sunt în sectorul pielăriei (cojocarii apar adesea în listă, depășiți poate doar de cârciumari) și 8 în cel textil (unde croitorii sunt probabil cei mai numeroși). Lor le urmează meseriile legate de producerea alimentelor: 9 (14,52% din total) mai numeroși în acest grup fiind brutarii (pitarii), măcelarii (casapii) și eventual băcanii, restul apărând rar în listă. Ocupațiile legate de prelucrarea metalelor sunt 5 la număr, un respectabil 8,06% din total, dar trebuie spus că aceste meserii sunt destul de rar menționate. Mai des sunt prezenți reprezentanții a diverse meserii care produc bunuri de larg consum: olari, săpunari, plăpumari (mindirigii), rotari, butnari, în total 9 meserii (14,52%). Săpunăriile sunt destul de des menționate în listă. Sectorul construcțiilor este reprezentat de 54 ocupații (foarte probabil făuitorii trebuie incluși aici) ceea ce conferă sectorului o pondere de 8,06% din total. Meseriile legate de agricultură și creșterea animalelor sunt în număr de 4 (6,45%), din care una este grădinăritul, care, după cum am explicat în altă parte⁸¹, este o agricultură tipic urbană.

Trebuie comentate și unele absențe, nu toate explicabile cu cunoștințele noastre actuale. În primul rând, nu apare precizat în listă niciun țăran, deși sunt înscrise nu numai străzile centrale, negustorești ("vatra târgului"), ci și cartierele mărginașe ("mahalalele"). Este greu de crezut că nu exista nimeni în Bârlad, la 1815, să se ocupe numai cu agricultura, cu atât mai mult cu cât regulamentul alcătuit pentru utilizarea moșiilor cumpărate în 1815 prevede ca aceste terenuri, cu excepția părții rezervate imasului orașului, să fie vândute orășenilor⁸². În al doilea regulament, întocmit după apariția unor conflicte și sancționat de Principe la 30 august 1816, se prevede foarte clar că pământul moșiei va fi împărțit în trei, o parte boierilor, o parte neguțătorilor

⁸¹ S. Câlția, *Villes ou villages dans les Pays Roumains?* cit., p. 212-218.

⁸² I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, II, doc. 127, p. 210, paragraful 4, p. 213, paragraful 19, dar mai ales p. 214, paragrafele 26-29; vezi și formularea inițială mult mai sumară, în doc. 125, p. 202, cap. I, paragraful 4; p. 204, cap. IV, paragraful 3 și un "adaos" (din 20 martie 1816, numerotat începând cu paragraful 29), p. 206-207, paragrafele 29-31.

și una locuitorilor, interzicând cumpărătorilor aparținând unei categorii să cumpere de la altă categorie: *“să nu fie volnici a cumpăra boierii dela neguțitori, nici neguțitorii dela boieri, precum nici dela lăcuiitorii birnici”*⁸³, *ci dela boieri să cumpere boierii și de la neguțitori neguțitorii, și de la lăcuiitori lăcuiitorii, neamestecându-se unii la alții*⁸⁴. O explicație (care este valabilă pentru toate celelalte cazuri discutate mai jos și prin urmare nu va mai fi repetată de fiecare dată), este că membrii respectivei meserii – țărani, în cazul de față – au fost înregistrați doar cu numele, fără precizarea meseriei, caz în care ei devin practic “invizibili” pentru noi. Această situație are un grad relativ ridicat de probabilitate pentru meseriile mai specializate, care au puțini membri, dar nu și în cazul țăranilor. Grădinarii sunt prea puțini (zece menționați) pentru a fi ei țărani, în plus în limba epocii, grădinarul este un specialist, este legumicultorul profesionist, nu țăranul care cultivă cereale sau crește vite. Singura ipoteză pe care putem să o avansăm este că ocupația de țăran, tocmai pentru că este atât de răspândită, nu era în măsură să servească drept identificator alături de nume, cum se întâmplă cu alte meserii, și ca atare nu apare în lista aceasta care, reamintim cititorului, nu are ca scop inventarierea profesiunilor, ci a proprietăților.

Sunt și alte meserii care lipsesc, cum ar fi șindrilarii (nu poate fi exclusă posibilitatea ca dughenile și casele din oraș să fie acoperite de meșteri veniți din satele din jur, care să își aducă șindrila făcută tot acolo de ei). De asemenea, lipsesc zarafii, lucru dificil de explicat într-o țară fără o monedă proprie în circulație și în care au curs și circulă curent câteva zeci de monede emise nu numai de țările din jur, dar și de puterile comerciale ale Europei occidentale; este știut că bani dau cu împrumut oameni de toate profesiile și condițiile, este posibil ca și funcția de schimb de bani să fi fost preluată de unii dintre negustori. Meseriile legate de transport sunt cvasiabsente (cu excepția unui căraș și a unui harabagiu), o posibilă explicație fiind că mai toți au cai sau boi de tracțiune și își cară singuri cele necesare, în consecință diverșii transportatori sunt foarte puțini și nu au fost trecuți în listă decât cu numele, nu și cu meseria.

În ceea ce privește raportul dintre meseriile ținând de sectoarele secundar și terțiar și cele ținând de sectorul primar, el este de o manieră categorică în favoarea meseriilor urbane. Practic avem doar trei ocupații care țin de sectorul primar, (cioban, “săpător” și văcar), toate celelalte 59 de ocupații inventariate în documente aparținând fie de sectorul secundar, fie de cel terțiar. Chiar și ținând cont de caracterul limitat al surselor și de posibilitatea mai

✓ ⁸³ Locuitorii birnici nu sunt sătenii din cele două sate de pe moșia orașului, căci aceștia nu au drept de a cumpăra pământ: *“nu să socotesc între lăcuiitorii târgului, cumpărători moșii, ci rămân ca niște lăcuiitori trăitori pe moșie străină, și se va urma cu dânșii, pentru adetiul moșii, după hotărârea ponturilor gospod”*, *ibidem*, doc. 125, p. 205, cap. V, paragraful 1; vezi și doc. 127, p. 213-214, paragraful 24. Pe de altă parte, trebuie amintit că și orașenii care au meserii tipic urbane plătesc bir și au, adesea, o bucată de pământ pe care îl lucrează și care la asigură o parte din alimente.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 214, paragraful 27.

ridicată de a omite meseriile modeste, ai căror membri nu au prestigiu și avere (cum sunt adesea meseriile legate de sectorul primar), raportul este unul prea categoric pentru a putea fi răsturnat.

Structura ocupațională a Bârladului poate fi privită și din alt unghi: raportul dintre meșteșugurile și negoțurile care oferă produse finite, gata de consum, și care se adresează direct consumatorului, și meșteșugurile și negoțurile care produc bunuri intermediare, destinate unei prelucrări ulterioare. Această împărțire ne permite să vedem în ce măsură activitatea economică a orașului este dominată de consum sau dimpotrivă, este vorba de un centru manufacturier. Trebuie atrasă atenția că, pentru epocă, împărțirea în produse finite și bunuri intermediare nu este una clară, ușor de făcut. De exemplu, o bucată de aba este bun intermediar când este cumpărată de un croitor să fie făcută haină, dar produs finit când este achiziționată direct de client, care își face o haină la el acasă⁸⁵. Întrucât cu informația actuală nu se poate face o separare în interiorul unei categorii de bunuri, am trecut toate ocupațiile care pot fi considerate în ambele situații în lista bunurilor intermediare⁸⁶.

Chiar și așa, raportul este unul foarte categoric: 29 de ocupații oferă produse finite și doar șase produse intermediare (82,9% contra 17,1%)⁸⁷. Procentul este de fapt și mai categoric, ținând cont de cele explicate mai sus, cât și de faptul că toate meseriile care apar des menționate în listă (cu relativa excepție a tăbăcarilor) intră în prima categorie. Bârladul nu este, în mod clar, un centru manufacturier. El produce în primul rând pentru piața proprie și cea locală.

Informațiile de mai sus trebuie corelate cu gradul de specializare a meșteșugurilor și negoțurilor. Majoritatea celor prezente în listă au un grad redus de specializare, fiind la un nivel destul de primar. Ele oferă în cea mai mare parte produse de primă necesitate, de uz curent, de la lumânări la cărămizi și de la pâine la săpun. Nu avem meserii care să necesite cunoștințe tehnologice mai deosebite (în raport cu nivelul tehnologic al anului 1815), o organizare complexă a producției ori distribuției mărfurilor, sau ateliere ori manufacturi importante, instalații mai complicate etc. Majoritatea meseriilor mai specializate care apar în

⁸⁵ Situație destul de des întâlnită cu o întreagă gamă de produse, în special textile, dar și pielărie, care sunt cumpărate și transformate în gospodărie în produse finite și de cei nevoiași și de boieri.

⁸⁶ Există în unele regiuni din vestul și centrul Europei sate protoindustriale, în care numărul meșteșugarilor este foarte ridicat. Însă în aceste sate se fabrică produse intermediare (semifabricate), destinate unei prelucrări sau finisări ulterioare, și nu produse finite, destinate direct consumatorului final. O pondere mare a ocupațiilor intermediare ar putea indica nu un oraș, ci un sat protoindustrial, în timp ce o pondere mare a produselor finite indică existența unei piețe urbane. De aceea am decis să includem toate meseriile aflate în dubiu în categoria bunurilor intermediare, pe baza raționamentului pe care l-am mai folosit: dacă și în varianta cea mai defavorabilă cifrele indică un oraș, cu atât mai mult vom avea unul cu cifrele revizuite. Pentru satele protoindustriale din occident, a se vedea S. Câlția, *Avatarurile unui concept: Protoindustria*, "Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol" 39-40 (2002-2003), p. 139-167.

⁸⁷ Nu au fost incluse meseriile alimentare, care dau practic toate produse finite, cu ele numărul acestora ar fi de 35, restul nu oferă produse, ci servicii (doctori, bărbieri, zugravi etc.).

listă țin de sectorul producției de haine și încălțăminte și sunt orientate spre produse de lux, destinate unei categorii înstărite de consumatori.

Diversitatea și complexitatea ocupațiilor din Bârlad sunt prea mari pentru un sat din perioada preindustrială (chiar și pentru un sat protoindustrial din Europa occidentală⁸⁸). Prezența masivă a meseriilor care fac produse finite indică existența unor consumatori urbani, care depind de piață pentru satisfacerea nevoilor lor.

Toate acestea ne îndreptățesc să afirmăm că, din punct de vedere al structurii ocupaționale, Bârladul este în mod cert un oraș.

Un aspect mai este de discutat. Dintre ocupațiile care apar în condică, puțin peste jumătate (51,8%) au fost regăsite și în diverse documente anterioare anului 1815. Aceasta înseamnă că, fără un asemenea document, o bună parte din activitatea economică tipic urbană riscă să fie omisă. Evident, cazul Bârladului nu poate fi generalizat, nu putem pur și simplu dubla numărul de meșteri și negustori pe care documentele îi atestă pentru un alt oraș, căci procentul în care s-au conservat documentele acolo poate fi foarte diferit.

Concluzii

1. Sectoarele secundar și terțiar, luate laolaltă, ocupă o mai mare parte a forței de muncă decât sectorul primar, așa cum o demonstrează comparația dintre numărul dughenelor și cel al capilor de familie. Meseriile propriu-zis urbane ocupă peste jumătate din forța de muncă, restul se împarte între sectorul primar (agricultură și creșterea vitelor în acest caz), aristocrație și persoane în slujba lor sau a statului (boierii cu familiile și servitorii lor, preoții, dascălii etc.).

Majoritatea ocupațiilor prezente în oraș aparțin sectoarelor secundar și terțiar, unele dintre ele au un grad de separare și de specializare care nu este întâlnit la sate și implică prezența unei piețe de tip urban. Orașul nu este un centru manufacturier, produsele de aici sunt destinate în special pieței locale și nu vânzării în alte locuri.

În concluzie, din punct de vedere al criteriului economic, Bârladul este în mod cert oraș.

2. Cazul Bârladului demonstrează de o manieră categorică că informațiile din documentele păstrate (în special când acestea se rezumă la acte de vânzare-cumpărare) sunt prea puține și prea aleatorii pentru a putea analiza, pe baza lor, realități statistice. Acestea cer documente seriale, care să acopere o pondere mult mai mare și mai ales măsurabilă a fenomenului studiat. Cu atât mai mult pentru secolele precedente, nu putem estima amploarea economiei urbane (și a altor fenomene de aceeași natură) pe baza câtorva acte de vânzare-cumpărare, și nici

⁸⁸ Acestea se concentrează pe o singură activitate, eventual pe două-trei legate una de cealaltă (tors, confecționatul urzelii și țesut) și nu au o diversitate atât de mare a meseriilor.

importanța unei meserii în cadrul comunității orășenești plecând de la câțiva meșteri ce semnează ca martori în documente.

The Economic Criterion – Defining Tool for the Town. Case Study: the Town of Bârlad in 1815

Abstract

Based on an exceptional historical document, a registry compiled in 1815 which list all real estates (houses, other buildings but also vacant lots) in Bârlad, we discussed two aspects. First, we intend to analyse the urban or rural status of that locality, using the economic criterion. From the data supplied by the Bârlad registry, we constructed several indicators which allowed us to determine the urban or rural character of Bârlad. For example, we determined the percentage of heads of families employed in occupations belonging to secondary and tertiary sector (defining an urban area), and separately belonging to primary sector (defining rural world). Studying these indicators we found that most heads of families are engaged in economic activities related to secondary and tertiary sector, and that the vast majority of trades recorded in Bârlad were specific to urban world. The conclusion is that at the beginning of the 19th century Bârlad was definitely an urban dwelling.

The second problem is methodological: in this article we demonstrate the limits of use of non-serial documents (such as buying or selling acts, or judicial documents) in the treatment of statistical topics.

Nota redacției: Facem cuvenita precizare potrivit căreia, în pofida dorinței autorului articolului de față de a utiliza cifrele arabe pentru desemnarea secolelor, am folosit cifrele romane, pe considerentul consecvenței editoriale.